

A színház is világ!

VISSZHANG - LXIV. évfolyam, 19. szám, 2020. május 8.

Azt hiszem, Verebes István mesélte el (talán a *Heti hetesben*) azt az anekdotát Major Tamásról, ami egy egészen más Majorról szól, mint amit néhai Raksányi Gellért örökös nemzeti színházi tagtól idézett a szerző (*Viselkedés, forma, ÉS*, 2020/14., ápr. 3.). Raksányi szerint Major maga volt az ördög, és nem volt benne semmi jó. Hogy milyen minőségű művész volt, nem került szóba. Pedig nekünk, nézőknek csak az a fontos. Pláne, ha az illető már nem él. Jól nézne ki a világ, ha Leonardóról mint homoszexuális pedofil gyerekgyilkosról beszélnénk, holott (szinte biztos, hogy) mindhárom volt. A korabeli igazságszolgáltatással és közerkölcscsel megbirkózott, ha létezik pokol és mennyország, akkor már el van valamelyikben helyezkedve.

Verebes István mindent tud a magyar színházról, sőt csinálni is tudja, szinte csípőből. Viszont azt hiszem, nem ismeri az embereket és az „életet” általában. Azok a rendezőtípusok, amelyeket kipécéz (a szűkszavú agresszív, az ordítózásos agresszív, a szexuálisan agresszív, a sértődékeny agresszív), teljesen hétköznapi jelenségek bármely szakmában, sőt szakma nélkül is, csak úgy, családilag. Ha megkérdeznék tőlem a vízvezeték-szerelő, helyeslem-e, hogy veri a feleségét és a gyerekeit, ha nem túl erős ember, azt mondanám neki, nem helyeslem, szokjon le róla. De nem kérdezi, valószínűleg nem büszke rá. Megjavítja a csapatot, ha működik, kifizetem, és elbúcsúzunk egymástól. Ha valakinek sikerült úgy leélnie évtizedeket, hogy kizárólag egyes színházi rendezők agresszivitása hozza ki a sodrából, akkor igazán szerencsés ember, hosszú élete lesz. De nem akarom ilyen cinikusan elintézni a kitűnő és szív-lélek színházi embert. Érthető, hogy a színházért és a színművészetért aggódik, ez volt, ez az élete. Nekem művészként sosem okozott csalódást.

Természetesen szó sincs róla, hogy az erőszak bármilyen megnyilvánulása kedvemre való volna. Csakhogy az ettől még létezik. És sajna nem az egyéni vásottság, nevetlenség, téves szocializálódás az agresszió oka, hanem a biológia. Pontosabban a férfihormon. Az emlőállatok világában az agresszivitás pozitív szerepet játszik. Röviden, de kissé vulgárisan kifejezve: az erősebb kutya esete. Az eszik, az szaporítja magát. Ez egészen a második évezred végéig a homo sapiensre is maradéktalanul érvényes volt, annak ellenére, hogy a tízparancsolat és a hegyi beszéd kétezer éve próbálja moderálni a biológiát. Teljes szelídítés elképzelhetetlen, hiszen az „alkotó erő”, a siker nem létezik agresszivitás nélkül. A modern technika révén már nem szükséges, hogy az agresszivitás fizikai erőhöz párosuljon. Ez nemcsak a női egyenjogúságot, hanem férfi és nő egyenértékűségét hozta (?), hozza (?) meg. Vannak színigazgató nők, és vannak rendezőnők is. Tündérek és boszorkányok összevissza, néha egy személyben tűz és víz. Csak azért, hogy ne hasson leckéztetésnek az eszmefuttatásom, elmondom, hogy az én szakmában, a sebészetben, amikor 1973-ban kezdtem, a kolléganők helyzete reménytelen volt. Mióta létezik a „gomblyuk” műtét, a hölgy kollégák finom, pontos munkáját élvezet nézni a képernyőn. És nem lenne szép, ha Raksányi Gellért véleménye maradna meg az *ÉS* azon olvasóiban, akik sem Raksányira, sem Majorra nem emlékeznek. Bár aki látta a *Tizedes meg a többiek*et (és ki nem látta?), annak nem kell magyarázni, mindketten benne vannak.

Én – talán Darvas Iván kivételével – senkitől nem láttam annyi perfekt alakítást, mint Majortól. És – kommunista igazgatóként – rengeteg intrikus szerepet osztatott magára. Szívesen sorolnám mindet, az emlékezés is igazi élmény lenne. Egyet, az *Imposztort* azonban itt nem lehet nem szóba hozni. Igaz, Spiró György róla mintázta és neki írta Bogusławski szerepét. Az előadás rendezője az a Zsámbéki Gábor volt, akit nem sokkal előbb Major pártja akolbolított ki a Nemzetiből, és akihez Major azonnal átszerződött, azzal a Gobbi Hilda nevű (szintén kommunista) nagy-nagy színésznővel együtt, akivel Majornak igazgatóként sok

konfliktusa volt, és aki az elején beígért és a végén elmondandó anekdota másik szereplője lesz. Bogusławskiban Major eljátszotta saját szakmai profizmusát és azt, hogy milyen (volt) a viszonya a hatalommal. Nekem ez az alakítás az emberi és művészi hatalmasságot egyszerre mutatta meg, szerintem igencsak súrolta a zsenialitást.

Igazgatóként – minden vonalassága mellett – a Nemzeti második klasszikus fénykorát hozta össze és tartotta egyben. Az, aki nagy tehetségként eltávozott (önként vagy felszólításra), mind „fölfelé bukott”: Várkonyi, Gábor Miklós, Sinkovits, Gobbi. És nem távolított el sok nem nagy színészt, akik pedig ott „fúrták”, ahol tudták. (Többnyire a kocsmában.) Miben hasonlít Eszenyi Enikő Majorra? Eszenyi kitűnő színész, jó rendező és jó szemű igazgató volt. Tartok tőle, hogy az ellene kreált akció fideszes típusú helycsinálás. Eszenyi tündéri boszorkány, Major talán Merlin volt, gonosznak látszó tudós varázsló.

És az anekdota: valamikor, a legsűrűbb Rákosi-időkben Gobbi Hilda „jóakarói” megsúgták Major direktor elvtársnak, hogy a művész elvtársnő bizony-bizony Lánchíd konyakkal „melegít”. Major, akinek sok más (politikai) baja is volt elvtársnőjével, figyelmeztette Gobbit, aki eltüntette a konyakos üveget, és attól a ponttól kezdve kávé ivott előadás előtt, természetesen konyakkal ízesített kávé. Major lefűlelte a dolgot, de bizonyítékot keresett. Az öltözőfolyosón elcsípte a „dupla kávé” felszolgálni készülő öltöztetőt. Elkérte a bizonyítékot, megszagolta – és fölhajtotta. Mondja meg a művésznőnek, hogy én ittam meg, és rohant a színpadra. A fegyelmi elmaradt.